



Djurens Rätt.



# BAKOM STÄNGDA DÖRRAR

En rapport om lidandet i kycklingindustrin





## **Bakom stängda dörrar**

En rapport om lidandet i kycklingindustrin

av **Kristina Odén**





# Bakom stängda dörrar

En rapport om lidandet i kycklingindustrin

**DJURENS RÄTT**

Djurens Rätt  
Box 2005, 125 02 Älvsjö

Copyright Djurens Rätt 2005

Formgivning: Tomas Ekström/oscillator  
Tryck: Federativ, Stockholm

ISBN 91-88786-60-9

Foto: Djurens Rätt (24, 26)  
Compassion In World Farming (omslag, 13, 15, 18, 40)  
Anne Malleau (36, 42)  
Kristina Odén (12, 16, 20, 22, 23, 34, 38)

# Innehåll

Sammanfattning	7
1. Konsumtionen av kyckling ökar	9
1.1 Hur det började	11
1.2 Broiler på grillen	11
2. Hur mår kycklingarna?	13
2.1 Snabb tillväxt och trängsel	13
2.2 Ont i benen, eller är »friska« kycklingar friska?	14
2.3 Hjärtslag och frätskador	16
2.4 Ljust nästan dygnet runt	17
2.5 Blindhet och vattenfylld buk	17
2.6 Broilerföräldrarna	19
2.7 Stympningar	19
2.8 Föräldralösa kycklingar	21
2.9 Lastning och transport	23
2.10 Slakt	25
3. Vad gör industrin?	27
3.1 Beläggningsgrad – det paradoxala i den svenska modellen	28
3.2 Antibiotika	30
3.3 Sjukdomar som smittar människor	32
3.4 Salmonella i importerat kött	33
3.5 Andra risker med utländskt kycklingkött	33
3.6 Resursbesparande?	35
3.7 »Alternativa kycklingar«?	36
4. Konsumenternas roll	37
5. Djurskyddslagsstiftningen	39
6. Djurens Rätts krav	41
Källor	43





# Sammanfattning

Svenskarna äter allt mer kycklingkött, men få känner till det lidande som kycklingarna utsätts för i den intensiva produktionen; trängsel, gödselgaser, frätskador och svårigheter att gå. Dessutom är riskerna för skador vid hantering, transport och slakt mycket stora. Kycklingproduktionen är varken sund eller resursbesparande och uppfyller inte djurskyddslagens krav på att djur ska skyddas mot lidande, kunna bete sig naturligt och inte avlas på sådant sätt att det medför lidande eller påverkar det naturliga beteendet negativt.

Djurens Rätt menar att vi genom våra dagliga val har en möjlighet men också ett ansvar att välja bort produkter som innebär lidande för djuren. Så länge djurproduktionen finns kvar, är det dock ett minimikrav att den svenska lagstiftningen följs.



# 1. Konsumtionen av kyckling ökar

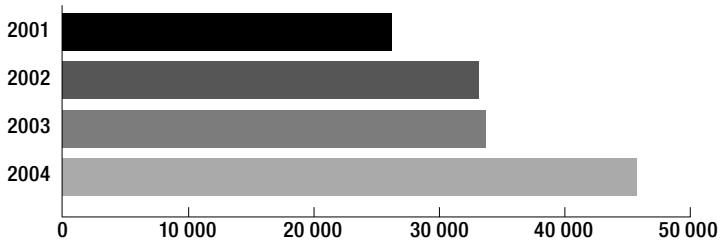
**Varje år äts här i Sverige 135 000 ton kycklingkött. Det blir nästan 15 kycklingar per person. De senaste tio åren har konsumtionen mer än fördubblats. Genom intensiv avel och effektivare foder växer kycklingarna allt snabbare, vilket ökat lönsamheten och gjort kycklingköttet billigare. Men baksidan av kycklingbranschens framgång är en stor andel lidande och sjuka djur. Risker för skador vid hantering, transporter och slakt är också stora.**

På 1950-talet var kycklingkött fortfarande ganska ovanligt på de svenska borden; 1960 äts ungefär 3 000 ton kyckling per år (se diagram 2 på nästa sida), men redan 1970 var kycklingkonsumtionen uppe i 21 000 ton per år. Ökningen var resultatet av både en hård marknadsföring och en intensiv avel som fått fram snabbväxande kycklingar som förbrukar lite foder och därmed blir billiga att föda upp – och att köpa i affären. Och hårdlanseringen fortsätter. Vem har missat »Kyckling på fredag«-kampanjen i tv och alla de fantasifulla namnen på olika kycklingdelar i frysdiskarna?

Även importen har ökat. År 2004 importerades över 45 000 ton till Sverige (se diagram 1 på nästa sida). Jämfört med året innan är det en ökning med nästan 40 procent. Ungefär en tredjedel av den totala svenska konsumtionen (33,8 procent) är importerad kyckling.

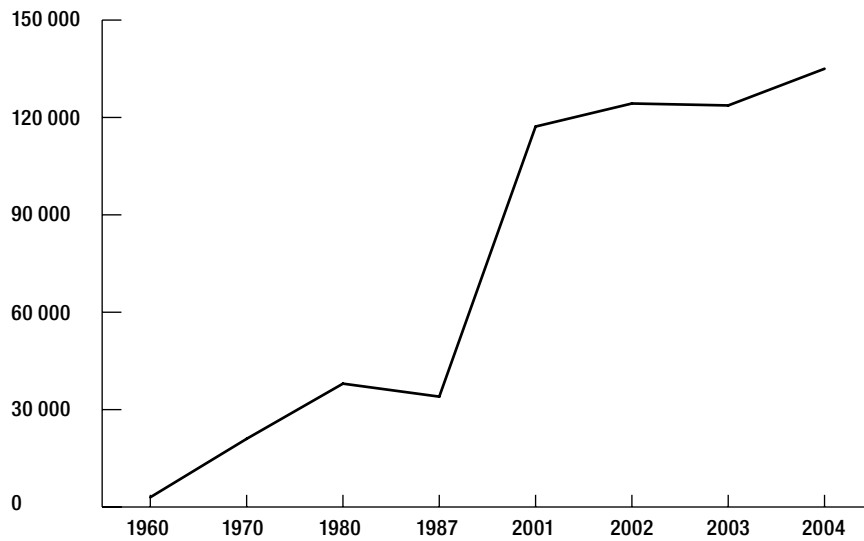
### Diagram 1

Import av kyckling till Sverige i ton



### Diagram 2

Total konsumtion av kyckling i Sverige i ton



Källor: Svenskt Djurskyddsforum 1988, Jordbruksverket, Svensk Fågel

## ■ 1.1 Hur det började

Det hela började i USA på 1920-talet. När det upptäcktes att man genom att ge kycklingarna fisklevertran och senare syntetiska D-vitaminer, kunde föda upp dem helt inomhus, hamnade de i intensiv stordrift i stora flockar på golv. Ett intensivt avelsarbete, proteinrikt foder och ett drivande ljusprogram gjorde sedan sitt till för att få kycklingarna att växa allt snabbare. Tidigare hade de tuppar av värphönsras\* som inte behövdes i äggproduktionen fötts upp och slaktats som »gödkyckling«. Dessa växte dock sakta jämfört med de extremt snabbväxande hybrider (raskorsningar) baserade på indiska stridshöns som avlades fram, och blev därför olönsamma. Hybriderna fick de kommersiella namnen *Ross* och *Cobb* efter de stora avelsfirmorna och spreds snabbt över världen. I Sverige var det livsmedelsföretaget Findus som förde in de nya idéerna och den intensiva slaktkycklingsuppfödningen på 1950-talet. Idag finns cirka 150 svenska uppfödare. Kycklingkött har blivit trendigt och tillsammans med hamburgaren symbol för en livsstil med lättlagad snabbmat.

## ■ 1.2 Broiler på grillen

Broiler är ett engelskt ord som kommer av verbet »broil« vilket betyder steka eller grilla. Egentligen betyder det halster eller grill, men kom alltså, särskilt under 1960- och 70-talen, att stå för den typ av gödkyckling som hamnade på grillen. Senare fick ordet en dålig klang, när det började användas om uppumpade idrottsmän och snabbtillverkade unga politiker. Det var just kycklingarnas allt snabbare tillväxt som gav upphov till skällsorden. Få tänkte dock på kycklingarna... Industrin ändrade bara namnet broiler till »slaktkyckling« och ökade sin försäljning.

---

\* Hälften av alla kycklingar som kläcks är tuppar. Eftersom inte tuppar behövs – annat än ca 10 procent för avel – i äggindustrin, avlivas de. Miljontals tuppsycklingar av värphönsras dödas varje år som daggamla. I Sverige mals de levande ner i snabba kvarnar. I andra länder händer det att de dränks eller kvävs i plastsäckar.



Kycklingkött har blivit en symbol för en livsstil med snabblagad mat.

## 2.

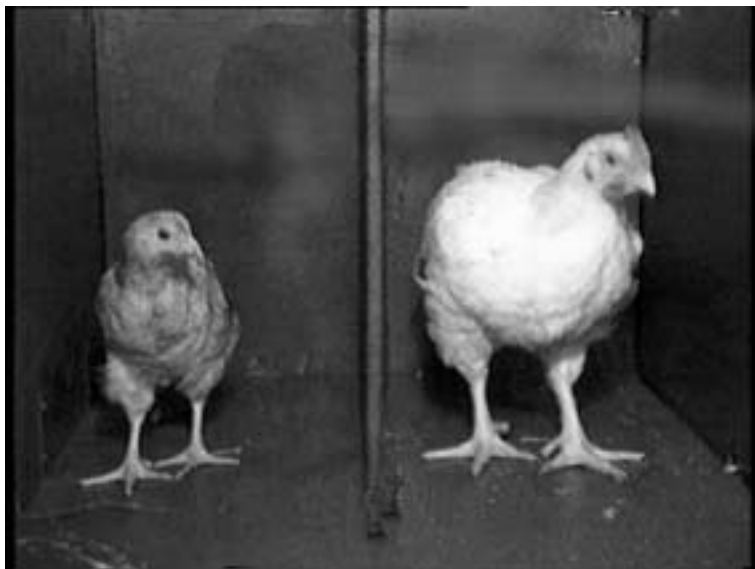
# Hur mår kycklingarna?

### ■ 2.1

#### Snabb tillväxt och trängsel

Idag blir en »slaktkyckling« färdig för slakt (vanligen cirka 1,5 kg levande vikt) efter 35 dagar och cirka 2,5 kg foder. År 1960 tog det 63 dagar och 4 kg foder. Den som fått betala för denna snabba tillväxt är kycklingen själv. I Sverige har de senaste åren drygt 70 miljoner kycklingar fötts upp per år.

I kycklingstallarna hålls som regel många tusen – inte sällan över tiotusen – fåglar på ett och samma golv. Det stora antalet kycklingar gör det i princip omöjligt för personalen att ta någon hänsyn till de enskilda kycklingarnas behov.



Bilden visar en kyckling av vårphönsras (vänster) och en snabbväxande slaktkyckling. Båda är sex veckor gamla.

## ■ 2.2

### Ont i benen, eller är »friska« kycklingar friska?

I flera studier har problem med både hjärtat och skelettet konstaterats. Från bland annat England och Danmark<sup>6</sup> har det kommit flera rapporter om slaktkycklingarnas svårigheter att gå. Så många som 30 procent av kycklingarna hade svårt att gå. I en svensk studie från 2003<sup>21</sup> konstaterades att drygt 15 procent av kycklingarna hade försämrad rörelseförmåga.

Engelska forskare har visat att halta kycklingar som ges möjlighet att välja ett foder innehållande smärtstillande medel<sup>3</sup> väljer detta, vilket tyder på att kycklingarna verkligen har ont.<sup>15</sup> Det har också visats att kycklingar med rörelsesvårigheter inte orkar stå upprätta lika länge som friska kycklingar.<sup>24</sup> Tiderna var fem kontra femton minuter, vilket visar att även »friska« broilerkycklingar har svårt att bära upp sina tunga kroppar. I en annan studie visades att »friska« broilerkycklingar låg ner 76 procent av tiden, medan de med benproblem låg 86 procent av tiden.<sup>25</sup>

Kycklingarnas skelettproblem visades redan på 1960-talet, men sedan dess har de tydligt förvärrats. Det som händer är att tillväxten och broskbildningen i benens ändar störs. Även blodkärlen i benen utvecklas onormalt. Kycklingarna blir i takt med sin ökande kroppstyngd, alltmer kobenta eller hjulbenta och halta. Förutom av den intensiva aveln påverkas det hela troligen även av foder och skötsel. Beläggningsgraden, det vill säga hur många djur per ytenhet det finns, har stor betydelse. Hög beläggning ökar risken för att ströbädden blir dålig, vilket kan leda till infektionsproblem. De kycklingar som har särskilt grava problem att röra sig har ofta även en infektion i lårbenet/lårbenshalsen. Bakterier (stafylokokker) bryter ned benet, som till slut går av. I en engelsk undersökning visades att över 20 procent av kycklingarna med tydliga rörelsestörningar också hade denna infektion.<sup>16</sup>

Stor trängsel gör också att de kycklingar som har svårt att gå får svårare att komma åt den mat och det vatten de behöver, särskilt under den sista tiden före slakt.<sup>23</sup>

Dödligheten under de veckor det tar att föda upp kycklingarna, ligger idag vanligen under tre procent, vilket är lågt. Med tanke på den stora mängden kycklingar som föds upp, blir det dock hundratusentals som dör varje år. Av de kycklingar som



dör, avlider ca 1/3 tidigt i livet (de utvecklas inte normalt, börjar inte att äta och dricka), ungefär 1/3 dör av hjärtslag när de blivit några veckor gamla, vilket förmodligen också har med den snabba tillväxten att göra. Resten, det vill säga också ungefär 1/3 är de kycklingar som självdör eller avlivas på grund av sina rörelseproblem. De som inte upptäcks vid den dagliga tillsynen riskerar att självdö av törst och svält.<sup>23</sup>



Kycklingar med rörelsestörningar har svårt att komma åt foder och vatten.

## ■ 2.3 Hjärtslag och frätskador

Det är framförallt de små tupparna som drabbas av hjärtslag. Plötsligt kan hjärtat sluta att fungera och de hoppar med ett skrik upp i luften och faller döda ner. Troligen är det den höga tillväxten som kräver mycket syre och därigenom överbelastar hjärtat.<sup>6</sup>

Allteftersom kycklingarna växer till sig blir trängseln allt större och miljön ofta allt sämre. Ströbädden som kycklingarna går på blir bemängd med avföring. Mängden gödsel ökar givet-



Kycklingarna går omkring i sin egen avföring, som på grund av fodret ofta blir lös och kladdig.

vis om det är fler kycklingar per kvadratmeter. Eftersom kycklingarna får ett foder med överskott på proteiner, blir deras avföring lös och vattnig. Ofta läcker vattenkopporna de dricker ur eller kycklingarna spiller själva ut vatten genom sitt sätt att dricka. Allt det här bidrar till att ströbädden snabbt bli fuktig och börjar avge ammoniakgas. Det är en frätande, stickande gas, som kan

ge skador på slemhinnor i ögon och i hals och luftstrupe. Mäniskor som arbetar i kycklingstallar måste ibland bära andningsskydd då gränsen på 25 ppm överskrids. För kycklingar finns dock inga andningsskydd... Eftersom kycklingarna ofta har svårt att gå och därför ligger mycket, kan det fuktiga ammoniakbemängda ströet ge dem brännskador på fötter, ben och bröst.<sup>6</sup>

Problem med ventilationen är inte ovanliga och det händer att kycklingar dör av höga temperaturer och dålig luft under sommaren, om ventilationen inte fungerar.<sup>6</sup> Ventilationen påverkar också i högsta grad ströet; med dålig ventilation blir ströet snabbare blött och kladdigt av gödseln som finns i det.

## ■ 2.4

### Ljust nästan dygnet runt

Kycklingar tvingas leva med ett konstant ljus nästan dygnet runt – för att de ska hinna få i sig all den mat som behövs för att de ska växa i den takt som industrin anser lönsam. I Djurskyddsmyndighetens allmänna råd om hur djuren i lantbruket ska hållas<sup>4</sup>, rekommenderas att kycklingarna får en sammanhängande mörkerperiod på fyra timmar, men något krav finns inte. Den danska etologen Helle Halkjaer Kristensen har på uppdrag av Dyrenes Beskyttelse i Köpenhamn gjort en omfattande litteraturgenomgång av ljusets inverkan på slaktkycklingar.<sup>9</sup> Av hennes rapport framgår bland annat att kycklingar behöver en sex till åtta timmar lång sammanhängande mörkerperiod varje dygn för att utvecklas normalt och inte få benproblem.

Men det är viktigt att ljuset anpassas till kycklingarnas behov hela tiden. Den allra första tiden är det naturligt för den lilla kycklingen att sova ofta i mörkret under sin mammas dun. Under den första dagen har kycklingarna det ljust dygnet runt i kycklingstallet för att lära sig hitta foder och vatten, vilket ju är avgörande för både överlevnad och tillväxt. Därefter tillämpas under några dagar ofta ett rullande ljusprogram med fyra timmar ljus följt av två timmar mörker för att kycklingarna då ska kunna få vila. Sedan ökas alltså till ljust nästan dygnet runt.

## ■ 2.5

### Blindhet och vattenfylld buk

Ljus dygnet runt har visats förorsaka förändringar i ögonen hos kycklingar och andra intensivt uppfödda fåglar.<sup>9</sup> Hos kalkoner är detta så vanligt att det finns en särskild engelsk term: *turkey blindness syndrome*.

Kycklingarna kan också drabbas av ascites eller på svenska, bukvattusot. Då sväller deras mage upp och fylls av vatten, och de får även av detta svårare att röra sig. Förekomsten av vattusot har ökat hos slaktkycklingar på senare år<sup>6</sup> och tros bero på den dåliga luften i de stora stallarna, men också på ljuskvalitet, temperatur, ärftlighet och den föda som kycklingarna får.



Trängseln och den dåliga miljön ökar risken för att kycklingarna blir sjuka.

## ■ 2.6 Broilerföräldrarna

Några få internationella företag styr all avel av fåglar inom kycklingindustrin. Till Sverige importeras med flyg varje år ungefär 100 000 så kallade *grand parents-kycklingar* (90 procent hönor, 10 procent tuppur). Dessa blir föräldrar till de drygt 800.000 hönor som värper de kycklingar som sedan föds upp som slaktkycklingar.

Men aveln för snabb tillväxt hos själva kycklingarna medför problem också för dessa fåglar som är föräldrar till slaktkycklingarna. Får de fri tillgång till foder, blir de för tunga och dödligheten blir hög. De kan även få en störd äggproduktion (så kallad multiovulering). Därför tillåts de inte äta så mycket som de skulle vilja, vilket i sin tur ger stora problem för fåglarna. Studier har visat en ökad aggressivitet och skador hos slaktkycklingföräldrar, vilket kan bero på hunger.<sup>10</sup> Det har gjorts försök med att ta fram dvärgvarianter, men de har hittills stupat på att de dvärgväxta hönorna värper för dåligt.<sup>2</sup>

Flera amerikanska studier har visat att tupporna ofta är mycket aggressiva mot hönorna.<sup>17</sup> Förmodligen är det aveln på tuppornas villighet att para sig som gjort dem så extremt aggressiva – beroende på den höga halten av könshormon.

## ■ 2.7 Stympningar

Tupporna hålls i stort antal i föräldraflockarna (en tupp på tio hönor). Eftersom de parar sig så ofta och dessutom är aggressiva mot hönorna tillgrips olika metoder för att minska skadorna på hönorna. Här i Sverige är näbbtrimning förbjudet, men det är tillåtet att ta bort en del av den innersta tån på tupporna, om det görs inom ett dygn från det kycklingen kläcks.



Kycklingarna följer sin mor vart hon går och lär sig på så vis om livet.

## ■ 2.8 Föräldralösa kycklingar

Naturligt lever kycklingar med sina kullsyskon (ca 5-10 stycken) och sin mamma i en mycket nära gemenskap. De är så kallade »borymmare« som istället för att stanna i redet och bli matade, följer sin mor vart hon går. Bindningen till mamman, eller präglingen som den också kallas, börjar redan när kycklingen ligger inne i ägget – kycklingen kan höra redan innan ägget kläcks. I ett befruktat hönsägg tar det tre veckor för ett embryo att utvecklas till kyckling. Efter 12-14 dagar hör kycklingen och dag 19-20, alldeles före kläckningen, svarar kycklingen inifrån ägget på hönans kluckanden och varningsläten. Kycklingkullen håller kontakten sinsemellan och med mamman genom ett särskilt kontaktläte som hörs hela tiden.<sup>13</sup> Ser hönan eller kycklingarna någon misstänkt fara, ger de ifrån sig ett enstaka kort, högt varningsläte och letar efter skydd. Skyddet för kycklingarna är vanligen hönan och de kryper snabbt in under hennes skyddande vingar och dun. Om en kyckling däremot känner sig övergiven eller är hungrig och frusen, utstöter den flera höga genljudande pip. Är hönan i närheten, kommer hon då genast rusande. Likaså om kycklingarna bråkar för mycket med varandra, träder hönan in och lugnar ned dem.<sup>7</sup> Den starka bindningen mellan höna och kycklingar finns kvar under de allra första veckorna, men blir så småningom svagare. När kycklingarna är 8-10 veckor gamla, börjar de bli allt mer självständiga och hönan kan ta det lugnare. Fortfarande kan hon dock skynda till kycklingarnas försvar i hotfulla situationer.

I dagens kycklinguppfödning är hönorna bortrationaliserade och kycklingarna kläcks i maskiner. Kycklingarna får klara sig själva bäst de kan. När de blir rädda, hörs deras övergivenhetspip, men ingen svarar dem eller kommer till deras undsättning.



Kycklingar i tusental – men inga hönor. I dagens industriuppfödning är hönorna bortrationaliserade och kycklingarna får klara sig bäst de kan.



## ■ 2.9 Lastning och transport

Transport är ett stressmoment för alla djur. Kycklingarna transporteras första gången när de är någon dag gamla från kläckeriet till kycklingfarmen där de ska födas upp till slakt. Andra transporten sker när de ska slaktas vid cirka sex veckors ålder. Biologiskt sett är de inte vuxna och deras rädda pip kan höras från lådorna de ligger i om de stöter emot något eller då de hängs upp i benen på det löpande bandet (se nedan). Flera engelska studier av transport och hantering i samband med slakt har visat att kycklingarna ofta är rädda. Risken för skador ökar också i och med i- och urlastning.<sup>19,20</sup>

Kycklingarna lastas för hand eller med en speciell maskin, i transportlådor (cirka 10 djur i varje) eller containrar (cirka 40 djur i varje). Båda metoderna har i undersökningar visats orsaka skador på djuren.<sup>5</sup> När lådorna fyllts med kycklingar, lastas de i flera lager på en transportbil. Vid framkomsten till slakteriet får bilen ibland stå flera timmar och vänta.



Det händer att transportbilen får stå och vänta flera timmar vid slakteriet.



Om lådorna hanteras ovarsamt, hörs kycklingarnas rädda pip.



Slakten av kycklingar är mer mekaniserad än för andra djur och sker för det mesta helt enligt löpande band-principen.

## ■ 2.10 Slakt

I Sverige är det fem stora slakterier som slaktar ungefär 90 procent av kycklingarna. Slakten av kycklingar är vanligen mer mekaniserad än slakt av andra djur. Därför kan så många som 5000-8000 djur slaktas per timme (i flera andra länder ligger denna siffra på uppåt det dubbla). Utslaget på ett år dödas mer än två kycklingar i sekunden, dygnet runt. Den oerhörda hastigheten i hanteringen gör att det är närmast omöjligt att undvika svår stress och en hög skadefrekvens hos fåglarna.

När kycklingarna har packats upp ur transportlådorna, hängs de vid fullt medvetande i benkrokar så att huvudet hänger nedåt. Upphängningen sker ofta väldigt snabbt och med avsevärd kraft, varför risken är stor att kycklingarna skadas<sup>8</sup>. Krokarna åker sedan längs ett löpande band och kycklingarna ska bedövas genom ett strömförande vattenbad, i vilket deras huvuden hänger ned. Det är i alla fall meningen. I verkligheten håller många kycklingar upp sitt huvud, varför de riskerar att få halssens uppskuren helt omedödade. Livsmedelsverket som ska se till hygien vid Sveriges slakterier, har flera gånger rapporterat om skador som kycklingarna fått vid lastning, transport och hanteringen innan de slaktats ([www.slv.se](http://www.slv.se)). I Sveriges Veterinärtidning<sup>12, 14, 22</sup> har både rapporter och debattinlägg handlat om hanteringen av slaktkycklingar då de ska slaktas. Det är ingen vacker bild som målats upp.



När kycklingarna fått sina halsar avskurna, åker de vidare längs det löpande bandet för skållning och vidare processning.

# 3.

## Vad gör industrin?

På 1980-talet började Svensk Fågel, slaktkycklingbranschens organisation i Sverige, att utveckla ett program för bättre djuromsorg. I programmet talas mycket om »god djuromsorg och säkra livsmedel«. Det framhålls att kycklingarna »föds upp fritt« och att de får behandling om de är sjuka. I programmet ingår 31 kontrollpunkter och ett särskilt fothälsoprogram har också införts. Allt för att konsumenterna ska kunna känna sig säkra när de äter kyckling. Själva menar Svensk Fågel att de satt ribban högre än svensk djurskyddslagstiftning. Men vinstmarginalerna är små, vilket tvingar fram en mycket intensiv uppfödning. Sanningen är nog den att de helt enkelt varit tvungna att ta tag i alla de problem som följer av den intensiva produktion som deras medlemmar bedriver. I själva verket kommer de inte i närheten av att uppfylla svensk djurskyddslagstiftnings krav på skydd mot onödigt lidande och på möjlighet för djur att kunna bete sig naturligt. Dessutom är avel som skapar lidande inte tillåten (se avsnittet om lagstiftningen).

## ■ 3.1 Beläggningsgrad – det paradoxala i den svenska modellen

Det är självklart att djur måste ha en ordentligt stor yta att röra sig på för att må bra.

I den rapport som EU-kommissionens expertkommitté tog fram 2000<sup>6</sup> slås fast att beläggningsgraden, det vill säga antal djur per ytenhet, har stor inverkan på slaktkycklingarnas välfärd. Inte bara är risken större för överhettning och att kycklingarna på grund av trängsel far illa. Också sjukdomar och skador som benproblem, hudinflammationer och frätskador på bröst och ben, blir värre. De beläggningsgrader som jämförts är 24-25 kg/m<sup>2</sup> med intervaller ända upp till 40 kg/m<sup>2</sup> (När kycklingarna slaktas brukar de ha en vikt på ca 1,5 kg.)

I Sverige är högsta tillåtna beläggningsgrad 20 kg/m<sup>2</sup> – om inte uppfödaren är med i näringens djuromsorgsprogram (se ovan) och uppnår vissa poäng för skötsel och djurhälsa. Då får beläggningsgraden ökas till 36 kg/m<sup>2</sup>, vilket alltså ökar risken för hälsoproblem...

Sverige har betraktats som ett föregångsland när det gäller djurhälsa och våren 2005 ligger ett förslag till EU-direktiv för slaktkycklinguppfödning som anger 30 kg/m<sup>2</sup> som standard och en högsta nivå på 38 kg (!) om uppfödaren uppnår en viss standard.\*

I stort sett alla de jämförelser som gjorts har gällt väldigt många djur per kvadratmeter, det vill säga vad som förekommer i kommersiell skala. Undersöker man frågan mer förutsättningslöst, blir bilden en annan: i en holländsk undersökning<sup>1</sup> studerades beläggningsgrader mellan 2 och 20 djur per kvadratmeter. Trots att grupperna här var betydligt mindre än i kommersiella flockar, (9-90 kycklingar), kunde forskarna

---

\* EU-kommissionen har utarbetat ett förslag till ett helt nytt direktiv om regler för slaktkycklingproduktion i EU. Det förväntas bli publicerat i början på sommaren 2005. Därefter kommer förslaget att gå till EU-parlamentet för konsultation, vilket innebär att parlamentet kan ge råd till EU:s ministerråd om hur direktivet ska utformas, men parlamentet har inte beslutsrätt. Det slutgiltiga beslutet tas i EU:s ministerråd.

Europarådet som utarbetat regler för olika djurslag i form av konventioner – som träder i kraft när medlemsländerna ratificerat dem - har en konvention som omfattar lantbrukets djur. EU har förbundit sig att utfärda direktiv för de djurslag som ingår, bland annat kycklingar. År 2000 publicerades en rapport av EU:s vetenskapliga kommitté, som konstaterade att djurskyddsproblemen är stora i EU-ländernas slaktkycklinguppfödning och rekommenderade förändringar både i avelsledet och i uppfödningen.

konstatera att bara vid den lägsta beläggingsgraden var djuren helt fria från bröstskador på fjädrar och hud. Även beteendet påverkades; kycklingarna blev mer stillasittande om antalet ökade från 8 till 14 stycken per kvadratmeter. I en engelsk studie<sup>18</sup> visades att vid 14 djur/m<sup>2</sup>, blev kycklingarna störda av andra som gick på dem då de försökte vila. Vid 28 djur/m<sup>2</sup>, kunde de inte alls vila normalt.

## ■ 3.2 Antibiotika

Hög användning av läkemedel (antibiotika) tyder ofta på dåliga miljöer för djuren och är vanligt i många länder. Det är dessutom ett problem, då bakterier lätt blir motståndskraftiga och därmed bli farligare för både djur och människor. Sedan 1986 har Sverige ett generellt förbud mot tillsatser av antibiotika i djurfoder i tillväxtsyfte. Trots detta används antibiotika inom slaktkycklingproduktionen förebyggande för att kycklingarna inte ska bli sjuka i koccidios. Det är en tarminflammation som orsakas av en encellig parasit, vilken överlever i den fukt som ofta finns i ströbädden i kycklingstallarna. I en liten naturlig hönsflock med djur i olika åldrar, blir kycklingarna naturligt immuniserade. Problemen uppstår i de stora kycklingflockarna. Koccidiosen kan ge allvarliga, akuta symptom hos kycklingarna som blir lösa i magen, slutar äta och hastigt dör. När sjukdomen brutit ut, kan den behandlas med ett sulfapreparat (Esbetre), vilket är mycket giftigt och får ges endast under tre dagar i följd. För att förebygga koccidios i stora flockar ges så kallade koccidiostatika. Ett preparat som heter Narasin har använts i Sverige sedan 1980-talet. Numera finns också ett vaccin som ges i dricksvattnet. Men det är ett levande vaccin, vilket kräver extra noggrannhet. Därför är Narasin fortfarande mer använt än vaccinet. Preparatet har även effekt mot bakterier och används för att förebygga en annan tarmsjukdom, nekrotiserande enterit (NE), vilken orsakas av en bakterie och ger blödningar i tarmarna. NE var knappast känt före stordriftens tid.

Svensk Fågels antibiotikapolicy är inte helt glasklar. På sin hemsida försöker de förklara den:

### SVENSK FÅGELS POLICY OM...

#### ANTIBIOTIKA

Generell användning av antibiotika är förbjudet och skall endast användas, efter veterinär förskrivning, för att lindra och bota sjukdom hos djur. Förebyggande djurhälsovård samt god djurhållning och höga hygienkrav skall eftersträvas för att tillhandahålla bra djuromsorg och säkra livsmedel.

#### »Ger Svensk Fågels medlemmar koccidiostatika till sina kycklingar?

Ja, vi ger koccidiostatika för att förebygga koccidios. Anledning är såväl djuretiska, som



ekonomiska. Sjukdom innebär alltid djurlidande (och eventuellt dödlighet), och därmed också försämrade produktionsekonomi.

...

#### **Är koccidiostatika ett antibiotikum?**

De jonofora koccidiostater vi använder klassificeras som antibiotika, då de förutom att ha effekt mot koccidier även har en viss antibakteriell effekt.

#### **Är koccidiostatika tillväxtbefrämjande?**

Som en effekt av att koccidiostatika förebygger tarminflammationer blir resultatet att kycklingarna växer bättre i förhållande till de som inte får koccidiostatika.

Enligt EU:s regelverk klassificeras koccidiostatika som handelsvara och inte som fodertillsattningsmedel.

...

#### **Är inte användningen av koccidiostatika emot Svensk Fågel och Sveriges ställningstagande mot tillväxtantibiotika?**

Nej, enligt EU:s direktiv är:

- tillväxtantibiotika: substanser som inte får ha en sjukdomsförebyggande eller botande effekt, utan skall vara tillväxtbefrämjande och/eller foderbesparande.
- koccidiostatika: substanser som skall förebygga sjukdomen koccidios hos fjäderfä.«

### ■ 3.3 Sjukdomar som smittar människor

*Campylobakter* och salmonella orsakas båda av bakterier. *Campylo*-bakterbakterier lever i jorden, och finns ibland i vatten. Både höns och andra djur, inklusive människor kan infekteras och symptomen är magsjuka och ibland ledont. Mellan 10-20 procent av alla slaktkycklingflockar beräknas vara smittade. Kycklingarna själva kan ha minskad tillväxt, men blir annars inte sjuka. Problemet är i första hand livsmedelshygieniskt. Hettas köttet upp tillräckligt mycket (+60° C), dör bakterierna. Trots detta förs risken för campylobakter fram som ett argument för att ha kycklingar helt inomhus – i säkert förvar.

*Salmonella* är en betydligt allvarligare sjukdom som också kan föras över mellan djur och människa och bland annat ge svåra diarréer. Den består av ett mycket stort antal bakteriearter, varav den vanligaste hos höns är *Salmonella typhimurium*. *Salmonella* infekterar lever, mjälte och matstrupe och sjuka fåglar sitter med uppburrade fjädrar. Fåglarna visar dock sällan några symptom om inte bakteriedoserna de fått i sig är mycket stora eller de själva är svaga och medtagna. Vilda fåglar kan bära på smittan och risken för smitta används ofta som ett skäl att hålla tamhöns helt inomhus. Det har dock visat sig att de få utbrott i höns- och kycklingflockar som förekommit i Sverige de senaste åren har berott antingen på smittat foder eller människor som blivit smittade utomlands.

Det är mycket ovanligt med salmonella bland svenska djur, under 0,1 procent hos kycklingar. Effektiva bekämpningsprogram har funnits sedan 1960-talet. Tidigare var smittan vanligare och i mitten av 1950-talet blev cirka 9000 människor sjuka och ett 90-tal dog. Sedan 500 människor insjuknade i salmonellasmittat importerat kött införde Sverige år 1961 en lag om salmonellakontroll. En frivillig salmonellakontroll av fjäderfä kom 1970, samtidigt som staten införde en ersättning vid utbrott av salmonella. Sedan 1984 är provtagning för salmonella obligatorisk om en producent har fler än 500 kycklingar. Provtagning måste också ske i avelsbesättningar med över 250 djur och i större kläckerier.

Uppfödare kan också försäkra sig mot salmonellautbrott. Det vill säga om djuren blir sjuka och måste avlivas, får ägaren sina kostnader täckta av försäkringsbolaget vid ett eventuellt utbrott. Ett krav är då att djuren hålls helt inomhus.

## ■ 3.4 Salmonella i importerat kött

Vid inträdet i EU förhandlade Sverige tillsammans med Finland till sig speciella garantier gentemot de övriga EU-länderna. Dessa garantier innebär bland annat att färskt/frost/kylt kött och äggprodukter som förs in till Sverige från övriga EU-länder måste vara kontrollerade och åtföljas av intyg som visar att de är testade mot salmonella och att resultaten av testerna är negativa. I gengäld måste Sverige löpande visa sin goda salmonellastatus inför EU.

Det har dock visat sig att dessa importintyg inte är någon garanti för salmonellafrihet. I undersökningar som Livsmedelsverket genomförde 1997 och 2000, visade sig en stor del (27 respektive 14 procent) av importintygen vara felaktiga och 21 respektive 12,5 procent av kontrollerade köttpartier vara salmonellasmittade.

Om importköttet dessutom marineras eller ges saltlake omfattas det inte av salmonellagarantierna, eftersom det då klassas som »köttberedning«. På sådana ställs inga krav på salmonellakontroll. Livsmedelsverket kan inget göra utom att rekommendera den som importerar köttet att göra kontrollen. Verket rapporterar i en rapport 2001 om ökad förekomst av salmonellasmitta i livsmedelsprover.

## ■ 3.5 Andra risker med utländskt kycklingkött

Under lång tid har importen av kycklingkött till Sverige ökat. Köttet kommer främst från Thailand och Brasilien. Under 2003 importerades ca 172 000 ton kycklingkött från Thailand till länder inom EU. Det är framförallt storhushåll och restauranger som använder importköttet, men även butiker säljer det. En stor del av detta kött packades om i Tyskland och Holland och kom ut i svenska butiker som »tysk« och »holländsk« kyckling.

Men det är inte bara risken för salmonella som ökar med importerat kött. På grund av utbrotten av fågelinfluensa i Asien, råder sedan 1 januari 2004 importförbud mot färsk, fryst kyckling från Thailand.



De här brasilianska kycklingarna lever naturligt på en ekologisk gård. Det vanliga i länder som exporterar kycklingkött är dock att kycklingarna lever minst lika industriellt som i Sverige – ofta betydligt trängre och i sämre miljöer än de svenska.

## ■ 3.6 Resursbesparande

Det sägs ofta att kycklingkött är både fettsnål och energisnål mat. Sanningen är dock den att uppåt 90 procent av energin går förlorad vid köttproduktion. Djurprodukter kräver betydligt mer energi, areal och vatten än odling av vegetabilier.<sup>11</sup>

I den Livscykelanalys (LCA) som näringen själv låtit göra ([www.svenskfagel.se](http://www.svenskfagel.se)) av energiåtgång och miljöpåverkan, ligger visserligen kycklingen bättre till än gris- och kokött och mjölk, men genomgående sämre än övriga livsmedel man jämfört med (bröd, potatis och grönsaker). I själva verket har inblandningen av proteinrikt sojamjöl i kycklingarnas foder ökat på senare år, sedan EU förbjöd inblandning av kött- och benmjöl på grund av risken för BSE-smitta (galna kosjukan). För närvarande består cirka 20 procent av kycklingfodret av soja. Sojan importeras från Brasilien, där den till stor del odlas på mark där det tidigare vuxit regnskog.

Andra analyser, till exempel en som gjorts vid Sveriges lantbruksuniversitet<sup>11</sup> visar att alla de studerade animalieprodukterna (mjölk, ägg, kött från kyckling, fisk, gris och ko) har betydligt större energiförbrukning än frukt, grönsaker, rotfrukter, spannmål och baljväxter. Vegetabilierna kräver också en mindre areal. Också vattenåtgången är större för kycklingkött, jämfört med vegetabilier, även om det ligger lägre än för annat kött.<sup>11</sup>

När det gäller fettet, ligger vegetabilier som bekant betydligt lägre än animaliska livsmedel.

## ■ 3.7 »Alternativa kycklingar«?

I Schweiz och Frankrike finns ett koncept för kycklinguppfödning som innebär att andra korsningar som växer saktare används och kycklingarna även får gå utomhus. Dessa kycklingar konkurrerar nu med de snabbväxande konventionellt uppfödda kycklingarna. Också i Danmark, England och flera andra länder blir »utomhuskycklingar« allt vanligare. År 2004 fanns det i Sverige dock bara en enda KRAV-godkänd kycklinguppfödare i större skala. Men även om dessa »alternativa« kycklingar delvis får leva ett naturligare liv, transporteras också de oftast till gården som daggamla och får efter ett varierande antal veckor genomgå slakten på ett storskaligt slakteri.



Kycklingarna på den här ekologiska gården väster om London, får sol och frisk luft och pressas inte att växa lika fort som vanliga slaktkycklingar.

# 4.

## Konsumenternas roll

Konsumenternas betydelse för att skydda djur från lidande kan inte överskattas. Om konsumenterna är välinformerade kan de göra en stor insats genom sina dagliga val i livsmedelsbutiken. Den intensiva uppfödningen av kycklingar och andra djur är en direkt följd av den stora efterfrågan från konsumenterna och den hårda konkurrensen mellan producenterna på marknaden. När konsumenterna gör medvetna val måste producenterna anpassa sin verksamhet till detta.

### Några problem med konsumentinformationen idag:

- Det finns ingen tydlig information på kycklingprodukterna som visar hur fåglarna har levt och dött.
- Produktens ursprung framgår inte på många förpackningar. När det gäller »köttberedningar« är det ofta omöjligt att spåra ursprunget.
- Den allmänna kunskapen om kycklingarnas situation är mycket liten.

### Som konsument kan du:

- Kräva bättre information om kycklingarnas situation från producenterna och från din butik.
- Välja bort kyckling helt när du går och handlar. Det finns idag gott om vegetariska alternativ till både kyckling och andra djurprodukter.



Affärernas frysdiskar har ofta ett stort utbud av kycklingprodukter. Hur kycklingarna har haft det, framgår inte av förpackningen.



# 5.

## Djurskyddslagstiftningen

Portalparagrafen i den svenska djurskyddslagen om att djur ska behandlas väl och skyddas mot lidande (2§) har funnits med länge och har sett ungefär likadan ut sedan 1944. År 1988 införde riksdagen en helt ny paragraf som för första gången ger djur lagstadgad rätt till möjligheter att bete sig naturligt (4§). Lagen (12§) och förordningen (29§) innehåller också skrivningar som ska förhindra att avel sker på sånt sätt att djuren lider av det.

### **Djurskyddslagen (SFS 1988: 534)**

#### **2 §**

Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.

#### **4 §**

Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

#### **12 §**

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Djurskyddsmyndigheten får meddela föreskrifter om villkor för eller förbud mot

2. avel med sådan inriktning som kan medföra lidande för djuren eller påverka deras naturliga beteenden.

### **Djurskyddsförordningen (SFS 1988: 539)**

#### **29 §**

Djurskyddsmyndigheten får meddela föreskrifter om förbud mot eller villkor för avel med sådan inriktning att den kan påverka djurens naturliga beteenden.

Avel med sådan inriktning att den kan medföra lidande för djuren är förbjuden. Närmare föreskrifter om förbudet meddelas av Djurskyddsmyndigheten. Förordning (2003:1124).



# 6.

## Djurens Rätts krav

Djurens Rätt anser att djur ska kunna leva på ett sätt som ger dem utlopp för sina naturliga beteenden och i enlighet med sina specifika behov. Individerna bör sättas i centrum och djur ska inte utnyttjas av människor på ett sådant sätt och för sådana syften som inte är förenliga med deras egna intressen som individer. Slaktkycklingindustrin, menar vi, är ett tydligt exempel på hur djur exploateras på ett sätt som strider helt mot deras egna intressen (av att inte lida och av att få utlopp för naturliga beteenden som att känna trygghet och att kunna vila och röra sig obehindrat, till exempel).

Vi menar att vi alla genom att välja vad vi konsumerar och använder oss av i vårt dagliga liv har en möjlighet men också ett ansvar att välja bort produkter som innebär lidande för djuren. I dagens läge, med den djurproduktion som finns, är ett minimikrav att den svenska lagstiftningen följs.

### **Djurens Rätt kräver att:**

- **det blir förbjudet att föda upp djur som genom avel gjorts sjuka (enligt § 2 och 12 i djurskyddslagen)**
- **djurskyddslagens fjärde paragraf, dvs den om djurs rätt till naturligt beteende, genomförs i praktiken när det gäller slaktkycklingar**
- **regeringen ser över uppfödning, transport och slakt av slaktkycklingar i förhållande till djurskyddslagens övriga krav**



Kycklingar på en ekologisk gård väster om London.

# Källor

- <sup>1</sup> Blokhuis, H. 1988. Personligt meddelande. Spelderholt Centre for Poultry, Netherlands.
- <sup>2</sup> Broiler Breeder Paradox. 2004. Results of the European project QLK5-CT-2001-01732.
- <sup>3</sup> Danbury, T.C., Weeks, C.A., Chambers, J.P., Waterman-Pearson, A.E., Kestin, S.C., 2000. Self-selection of the analgesic drug carprofen by lame broiler chickens. *Veterinary Record*, 146 (11): 307-311.
- <sup>4</sup> Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket mm. (DFS 2004: 17, Saknr. L 100).
- <sup>5</sup> Ekstrand C., 1998. An observational cohort study of the effects of catching method on carcass rejection rates in broilers. *Animal Welfare* 7: 87-96.
- <sup>6</sup> European Commission, 2000. The Welfare of Chickens Kept for Meat Production (Broilers). Report of the Scientific Committé on Animal Health and Animal Welfare.
- <sup>7</sup> Fält, B., 1978. Differences in aggressiveness between brooded and non-brooded chicks. *Applied Animal Ethology*, 3: 211-221.
- <sup>8</sup> Gentle, M.J., Tilston, V.L., 2000. Nociceptors in legs of poultry: implications for potential pain in pre-slaughter shackling. *Animal Welfare* 9: 227-236
- <sup>9</sup> Halkjaer Kristensen, H., 1999. Lysprogrammets påvirkning af slagtekyllingers adferd og velfaerd. Rapport från Dyrenes Beskyttelse.
- <sup>10</sup> Hocking, P.M., Zaczak, V., Jones, E.K.M. and Macleod, M.G., 2004. Different concentrations of dietary fibre may improve the welfare of female broiler breeders. *British Poultry Science*, Vol 45, 1: 9-19.
- <sup>11</sup> Holm, J., 2000. Mat, miljö, rättvisa. Rapport från Förbundet djurens rätt.
- <sup>12</sup> Jamil, M., 2003. Skador hos kycklingar vid slakt och transport. *Svensk Veterinärtidning* 5: 11-16.
- <sup>13</sup> Kruijt, J. P., 1964. The Ontogeny of Social Behaviour in Burmese Red Junglefowl. *Behaviour Supplement*. 12:1-201.
- <sup>14</sup> Lindblad, J., 2003. Svar till Eric Skoglund. *Svensk Veterinärtidning* 8-9:32-33.

- <sup>15</sup> McGeown, D., Danbury, T.C., Waterman-Pearson, A.E., Kestin, S.C., 1999. Effect of carprofen on lameness in broiler chickens. *Veterinary Record*, 144 (24): 668-671.
- <sup>16</sup> McNamee, P.T., McCullagh, J.J., Thorp, B.H., Ball, H.J., Grahamn, D., McCullough, S.J., McConaghy, D., Smyth, J.A., 1998. Study of leg weakness in two commercial broiler flocks. *Veterinary Record*, 143 (5): 131-135.
- <sup>17</sup> Millman, S.T., Duncan, I.J.H., Widowski, T.M., 2000. Male broiler breeder fowl display high levels of aggression toward females. *Poultry Science*, Sept 79 (9): 1233-1241.
- <sup>18</sup> Murphy, L.B. and A.P. Preston, 1988. Time-budgeting in meat chickens grown commercially. *British Poultry Science*, 29: 571-580.
- <sup>19</sup> Nicol, C.J. and Scott, G.B., 1990. Pre-slaughter handling and transport of broiler chickens. *Animal Behaviour Science*, 28:57-73.
- <sup>20</sup> Nijdam, E., Arens, P., Lambooi, E., Decypere, E. and Stegeman, J.A., 2004. Factors influencing bruises and mortality of broilers during catching, transport and lairage. *Poultry Science*, Sept. 83(9):1610-1615.
- <sup>21</sup> Sanotra, G.S., Berg, C., 2003. Investigation of lameness in the commercial production of broiler chickens in Sweden. *Inst. för husdjurens miljö och hälsa, Sveriges lantbruksuniversitet, Skara. Specialarbete 22. 48 sidor.*
- <sup>22</sup> Skoglund, E., 2003. Hur lågt ska den veterinära etiken sänka sig? *Svensk Veterinärtidning* 8-9: 31.
- <sup>23</sup> Svedberg, J., 2004. Slaktkyckling och kalkon – benfel och rörelsestörningar. *Djurskyddstillsyn i praktiken. Inst för husdjurens miljö och hälsa, SLU, Skara.*
- <sup>24</sup> Weeks, C.A., Knowles, T.G., Gordon, R.G., Kerr, A.E., Peyton, S.T., Tilbrook, N.T., 2002. New method for objectively assessing lameness in broiler chickens. *Veterinary Record*, 151(25): 762-764.
- <sup>25</sup> Weeks, C.A., Danbury, T.D., Davies, H.C., Hunt, P., Kestin, S.C., 2000. The behaviour of broiler chickens and its modification by lameness. *Applied Animal Behaviour Science*, 67 (1-2): 111-125.

## Länkar

[www.sjv.se](http://www.sjv.se)

[www.djurskyddsmyndigheten.se](http://www.djurskyddsmyndigheten.se)

[www.slv.se](http://www.slv.se)

[www.svenskfagel.se](http://www.svenskfagel.se)

Jordbruksverket

Djurskyddsmyndigheten

Livsmedelsverket

Svensk Fågel

# DJURENS RÄTT

**Djurens Rätt** (f d Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök) bildades 1882 och är idag Sveriges största djurrättsorganisation, med närmare 40 000 medlemmar. Vi är partipolitiskt obundna och jobbar med lagliga metoder för ett djurvänligt samhälle.

**Grunden för vår djursyn** är att djur har rätt att bete sig naturligt och måste respekteras som unika individer. Det är utifrån den djursynen vi vill stoppa det lidande som människor utsätter djur för. Huvudområdena för vår verksamhet är djurförsök, lantbrukets djur och pälsindustrin.

**Vi arbetar med ett brett perspektiv** för att skapa ett djurvänligare samhälle. Vi har kontakter med politiker och myndigheter för att förändra djursynen i lagstiftningen och andra bestämmelser. Dessutom arbetar vi mycket med opinionsbildning riktad mot allmänheten, för att öka respekten för djur och skapa medvetna konsumenter som handlar djurvänligt.

**Hjälp oss att hjälpa djuren!** Vår verksamhet är helt beroende av frivilliga bidrag.

**För mer information:**

Besök [www.djurensratt.se](http://www.djurensratt.se) eller ring 08-555 914 00 så får du veta hur du kan stödja oss.











# BAKOM STÄNGDA DÖRRAR

En rapport om lidandet i kycklingindustrin



Svenskarna äter allt mer kycklingkött, men få känner till det lidande som kycklingarna utsätts för i den intensiva produktionen; trängsel, gödselgaser, frätskador och svårigheter att gå. Dessutom är riskerna för skador vid hantering, transport och slakt mycket stora. Kycklingproduktionen är varken sund eller resursbesparande och uppfyller inte djurskyddslagens krav på att djur ska skyddas mot lidande, kunna bete sig naturligt och inte avlas på sådant sätt att det medför lidande eller påverkar det naturliga beteendet negativt.

Djurens Rätt menar att vi genom våra dagliga val har en möjlighet men också ett ansvar att välja bort produkter som innebär lidande för djuren. Så länge djurproduktionen finns kvar, är det dock ett minimikrav att den svenska lagstiftningen följs.

Rapporten är skriven av Kristina Odén, Etolog, FD, ansvarig för lantbruksfrågor i Djurens Rätt.

ISBN 91-88786-60-9